

שינוי-ערכין בריטי לגבי המזרח-התיכון?

דריכותנו לכל סימן ואות בדבר עתידה הפוליטי של הארץ — ושל המזרח-התיכון, שבו שיבוצה הגיאוגרפיה וההיסטוריה — מחייבת התבוננות מתמדת בגורמים הצרים את צורות המדיניות. בין הגורמים הללו ממלאים תפקיד ראשון במעלה השיקולים הצבאיים, והישובי ערכו של המזרח-התיכון, על כל חלק מחלקיו, לבטחון הקיסרות הבריטית וליחסיה עם שאר מעצמות אחרות. על כן עשויות רשימותיהם האקטואליות של הקפ' לידל-הרט, הסופר הצבאי הנודע, ושל מיכאל פריי, סופרו המיוחד של "רויטר", המעלות אפשרות של שינוי-ערכין במחשבה האימפריאלי-הבריטית לגבי ערכו של המזרח-התיכון, לפרנס את מחשבתנו המדינית, כי בקיצורו של דבר, אומרים שניהם, בעצם, כי חלק-עבר הזמן שבו היה צורך לראות הבל-עולם זה שמשני עברי הסואץ חולית-הבריח ההכרחית בשרשרת-הקיסרות העולמית של אותו, "האלכסון הקיסרותי", בריטניה — אוסטרליה, שהוא הוא הציר לכל מחשבת האימפריאלי-הקיסרותית.

משני דברים עלינו לתווד: (א) מצד אחד מהקלת ראש בהערכות אלה, כאילו אינן אלא כתבות סנסציוניות. (ב) ומצד שני מקבלתה, בקלות יתר, של ההנחה, כי הגה תם והולך עניינה הצבאי, הבטחוני, והקיסרותי של בריטניה במזרח-התיכון. כי אין תוכנן של הסקירות הללו דברים בטלים, המנותקים ממצייאות פוליטית וצבאית. — דבר זה נקל הוא להיווכח בו. לשם כך אין צורך להסתמך, למשל, על המוניטין של לידל-הרט כרואת-צפונות של מגמות ההתפתחות במערב-כות-ענייני-הצבא בכלל, ושל בריטניה בפרט. על כך אפשר היה, אולי, להשיב כי האיש הוא מקורי יותר מדי ומעוף-מחשבתו הקדים כ"כ, שהמחשבה הבריטית הרשמית עוד תוסיף לפגר אחריו כמה שנים, ואולי עשרות שנים, כמקרים שכבר קרו. ראש-הממשלה, אטלי, הוא שהציע, בוועידת ראשי-הדומיניונים וההתיעצויות עם ראשי-המטות, את השאלות הגדולות בדבר פיזור תעשיות-הייסוד הבריטיות, בעלות-הערך לימי מלחמה, על פני שטחי הקיסרות הנרחבים. הדברים האלה לובשת צורה מוחשית עד מאוד בזכרנו, כי בלעדי "פיזור" ("אל-ריכוז") מעין זה, אפשר יהיה, בדור-האטום, לשתק' במ הלומה גדולה אחת מרוק את כל חרושת-המלחמה הבריטית כולה. בהיותה מרוכזת בצפיפות באי-ה"קטן במידה יחסית; ולא זו בלבד שצרכי הבטחה כאלה דורשים פיזור חרושת-המלחמה, אלא שגם עצם ה"אימפריאלי-האטומית" עשויה לתת צידוק דווקא לדעה הגורסת פיזור בחרושתו של הנשק-התוקפני הזה (הרקטי, או האטומי-האורי, מטוחים ענקיים) במרחבים גדולים, לעומת ריכוזם בשטחים של מקורות-הסכנה האפשריים, או מסביבם, לפי שיתכן, כי הסיכוי היחיד למעט לבטחון ב"דור-האטום", יהא ביכולת-גומלין של פעולה תוקפנית... ועל אף הקושי הכלכלי-החברתי העצום שבנסיונות-ה"פיזור" מעין אלה, היינו בהעתקת תעשיות מבריטניה, או בשינוי שווי-המשקל המשקי שבדומיניונים, — הרי אלה הם חיפושי-דרך רציניים, שיתכן, כי סופם להשפיע על מידת ה"אבטונומיה ההגנתית" העובדתית של הדומיניונים (ואולי גם של אוכלוסיתם); — וממילא ישנו את הגישה אל דרכי-החיבור הקיסריים, ובכלל זה — הסואץ; כי לא לשוא מטכסים גם אנשי-המדע של בריטניה והדומיניונים עצה ומבקשים פתרונות לאותן השאלות עצמן, ולא במקרה הוא כי אטלי פתח בדיונים מסוג זה עם באי-כוחן של אוסטרליה וניו-זילנד דווקא. כשם שבמלחמה האחרונה שימשה קנדה שטח

המילואים העצום לכוח-האוויר הבריטי-הקיסרותי, כן עתידה אוסטרליה, על מרחביה השוממים של יבשתה שאוכלוסיה כמעט שאינם עולים על אוכלוסי בלגיה או הולנד — למלא תפקיד רב-משקל באיסטרטגיה הקיסרותית של המחר. אין זה מקטין את ערכה של קנדה, אך זו „משותפת“ יותר מדי (לבריטניה ולארצות-הברית...), ומצבה הגיאוגרפי אינו הופכה גם למעוז-הגנה טבעי בשביל אגף שלם של הקיסרות (המזרחי — במקרה של אוסטרליה), גם להשבת-מלחמה, בשעת הצורך (כנ"ל) בדור האטומי-הרקטי. ואשר לשאר השיקולים הגיאוגרפיים-התחבורתיים-האיסטרטגיים, הרי עם צאתה, או התרחקותה, של הודו מן המעגל הכריטי תגבר, כמובן, ההשענות דווקא על אפריקה, או על אוסטרליה, כשהמזרח-התיכון בעיקרו עשוי ליהפך למעין „איזור-קדמי“. לא בדרך מקרה, למשל, דובר כבר בחודש מרס בבית-הנבחרים הבריטי על כך, שאפשר ואפריקה המזרחית (שטחיה-הגבעות של קניה, היפים לישיבת בני-אירופה) תהיה למקום מושבו של הרזרב הקיס-רוזי האי-סטרטגי המרכזי, לכשיוקם. אילו נתקבלה ההגחה על דבר „ציאת מצרים“ גם מסביבת מצרים, ועל דבר שינוי-ערכין לגבי מעמדה האיסטרטגי של סואץ, — אפשר ויהיה הדבר הגיוני, שבמזרח-התיכון לא היו נשארים, אולי, אלא כוחות מצומצמים, להיפוי ראשון. את נטיתו של בווינ לרכוזם דווקא — תחת „נאמנות“ בריטית — של שטחי ארץ-הסומלי (האיטלקית, הבריטית, ואם אפשר — גם זו שבדרום-מזרחה של חבש), אי-אפשר שלא לראות כטויו של רצון להבטיח את הגישה הבלתי-אמצעית מצפון אל קניה, וללכד, בידיים בריטיות, את „קרן-המזרח“ של אפריקה, הסוגרת מדרום את ים-סוף. ועוד רבים האותות למגמה כללית מעין זו, אך, כאמור, אל-לנו גם לראות, כעובדה קיימת, הכרעה למפנה כזה. אין אלה אלא חיפושים בלבד (אך רציניים), — ואולי יגיעו לפרקם בעתיד הקרוב, או אולי יתקלו רבי המדינה הבריטית בקשיים גדולים ויירתעו; ואולי ישתנה גם עצם שקולי-הדעת. סופר והיסטוריון בריטי צבאי כהקפ' ס. פולס, למשל, מזהיר מפני נטישת המזרח-התיכון, על אף עומס ההוצאות והשקעת כוח-האדם הכרוכה בהמשך ההחזקה בו, וכ„יום שחור“ לבריטניה רואה הוא את היום, בו יוחלט חלילה על כך; זהרי אין הוא חסר כלל מגע עם ענייני הצבא הבריטי ומכווניו. המחשבה הבריטית (כמדינית כצבאית) נוטה, לעתים קרובות, „לרכב על שני סוסים“. אין ספק ש„הקו החדש“ (בריטניה-אפריקה-צפילון-אוסטרליה) יטופח, אך אין דבר זה מעיד כלל שממילא יוחלט על יציאה, ואפילו הדרגתית, מן המזרח-התיכון, והרי גם הבטחה מרחיקה-לכת של הקו האפריקאי-האוסטרלי מצריכה, — ודווקא בתקופה זו של יכולת פגיעה מטוחי-ענק — את ההחזקה במזרח-התיכון.

אין, איפוא, להזדרז להסיק מסקנה כלשהי בענין מעמדו העתיד של המזרח-התיכון באיסטרטגיה, הצבאית והפוליטית גם יחד, של בריטניה. אדרבא, דווקא התמעטות הסיכויים לקיום נתיב הים-התיכון בעתות משבר, עשויה, אולי, להגביר את הענין ביתדות-חרושת בתוך המזרח-התיכון, שיצשוהו „אבטונומי“ יותר מבחינת אספקה לפי מושגי מלחמה חדישה, אך ברור הוא, כי כמה מושגים שנתקשרו בהכרה המדינית של בריטניה, בדרך-סואץ, בארץ-ישראל ובמזרח התיכון כולה, ושנחשבו כמושכלות ראשונות שאינם צריכים ראייה, נתערערו, על רקע התער-רות-מושגים זו, ייתכנו שינויים ו„קפיצות דרך“ במגמה ובנוהג הבריטיים בסביבת ארצנו ובה גופה. שינויים שמגמתם תהיה, בודאי, תלויה גם במשטר-היחסים שיתגבש בין בריטניה, לשאר מעצמות (לרוסיה המועצתית — בראש וראשונה), מידת שיתופם של ארה"ב בעניני המזרח, וכי"ב. ומחשבתנו — המדינית, הבטחונית, הישובית-צריכה לעמוד דרוכה וערה על משמר ההתפתחות שסימניה נראים באופק.

לקה עמים שוחרי דרוך

ג. הפולנים

רציפות המסורת המדינית והלוחמת

בין אומות אירופה, אשר נגזר עליהן, עד לשנים האחרונות ביותר לקדש מאבק לחופש לאומי, — ואולי גם לעצם קיומן הלאומי, — ייחדו את האומה הפולנית כמה מסיבות, שכמעט לא היתה להן אחות ודוגמה. בין המסיבות המיוחדות הללו בלטה הרציפות היחסית של מסורת העצמאות — או מלחמת העצמאות לא היה זה (כצ'כים) עם, שעצמאותו נגזלה ממנו לפני זמן רב כל כך; או (כסלובקים או כסלובינים) — שבת, אשר כמעט ולא היתה לו ממלכתיות משלו מעולם. עוד לפני 150 שנה היתה קיימת מלכות פולין, עתיקת-יומין ורצופת-קיום. ועוד 35 שנה לאחר שחולקה זו בשלישית, (1795), נתקיימה — שוב — „המלכות הפולנית“, גרעין ממשי של ממלכתיות פולנית — ולו גם בהיות נושא כתר הקיסרות, והיא תלויה תלות מדינית מובהקת בזולתה. רק 83 שנה הפרידו בין דפיה של אותה „מלכות פולנית“ שנתמרדה (1831), וביטול עצמאותה למעשה, לבין התחלתו של אותו פרק במאבק ההיסטורי (עם פרץ מלחמת-העולם ב-1914), אשר הוליך במישרין לקראת הקמתה-מחדש של המדינה הפולנית. וגם בתוך תקופה זו של חלוקה ושעבוד מדיני מוחלטים לכאורה, נזדקרו כמה חזיונות ומאורעות, אשר קיימו את חוט המסורת הלאומית-המדינית ועוררו תקוות. עוד הוסיף להתקיים, עד לנסיון המרד הפולני ב-1846 בפולין הפרוסית ובמערב-גליציה האוסטרית, משטרה „העצמאי“ (על כל פנים — הפולני המובהק) של „עיר החפשית“ קראקוב ועד סיפוחה של קראקוב לאוסטריה כתוצאה מקשרי המורדים אל „בסיסם“ שב„עיר-החפשית“. ב-1848 נתחדשו ההתקוממות, בגליציה האוסטרית ובפוזנן הפרוסית. או — כמה שבועות לאחר מהפכת-מרס בברלין — נאלצו בפרוסיה, תחת לחץ תביעות הפולנים בפוזנן, להחליט על חלוקת „הדוכסות הפוזננית“ לשני מחוזות, לאומיים ביסודם, אחד פולני ואחד גרמני. לא יתמה איש בימינו אם יקרא שהצעת החלוקה לא סיפקה שום צד מן הצדדים; ובמרד הפולני אשר פרץ התיצבו כ-20 אלף מתקוממים נגד למעלה מ-30 אלף חילות-פרוסיה הסדירים והמאומנים. אכן, ניגפו הפולנים בקרב מילוסלב (30/4/48), ולפי ההסכם הצבאי של ברדו התחייבו להניח נשקם ולהתפזר. וב-1850, עם גליציה-האוסטרית הכללי, בוטלה גם עצם חלוקתה של פוזנן. ואלו ההתקוממות שבגליציה נתקלה בהתנגדות כה ממשית מצד המנגנון המשטרתי של האוסטרים, שעדיין שלם היה, עד כי עלה בידי הנציב, הרוזן סטדיון, לדכאה למחרת יום התפרצותה בגלוי (25—26/4/48) בדומה, בעצם, למה שקרה ב-1846 בפוזנן. שהמשטרה הפרוסית הצליחה לאסור בעוד מועד את מנהיגי הקושרים, ולא זו בלבד, אלא שקשרי-המרד הפולני הזה בגליציה, ב-1848, הועמד לא מעט בצל עיי הפרעות שערכו האיכרים האוקראינים בבעלי האחוות הפולנים — לשמע כוונת המרד בקיסר. אכן, היו אלה כשלונות. אלא שהכשלונות הללו — וביחד ההתקוממות הפוזננית — הוסיפו לקיים את ההרגשה כי זהו עם המסוגל לתפוס חרב, ורק צירופי מסיבות מדיניות הן החוצצות בינו לבין החופש; ובתמורותיהן עשויות הן גם לפתוח פתח לחופש זה. ב-1863 חלה בחלקים רבים